

Проф Др Добросав Бјелетић

ПРАВНИ И КУЛТУРНО-ЦИВИЛИЗАЦИЈСКИ ТЕМЕЉИ СРПСКЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ ДРЖАВНОСТИ И ДУХОВНОСТИ

(Поздравна реч на представљању „Душановог законика“ и „Средњовековног српског новца“ Сергија Димитријевића, на 42. међународном сајму књига 25. 10. 1997. године)

Уважени академици,
даме и господо,
поштована госпођо Димитријевић,
цењени сарадници, који сте својим трудом допринели објављивању ових капиталних дела, све вас срдачно поздрављам и топло вам захваљујем што сте овде присутни да увеличате славље наше науке и уметности.

Хвала што сте нам се придружили да у овом дивотном тренутку још једаред, сви заједно учинимо напор и дамо допринос адекватном сагледавању треће најобимније књиге „Душановог законика“ и Димитријевићевог капиталног дела „Средњовековни српски новац“. Данас и овде, сви имамо велико задовољство и искрено усхићење што смо у плодотворној срадњи са Српском академијом наука објавили ова изузетно драгоцену дела, што чине част српској и југословенској науци, култури и националним прегнућима да се стваралачки осветли богата баштина наше свеукупне културно-цивилизацијске и животно развојне делатности.

Српска академија наука и уметности и Завод за издавање уџбеника и наставних средстава са пуно разлога једновремено објављују „Душанов законик“ и дело Сергија Димитријевића „Средњовековни српски новац“, па је сасвим логично да их истовремено представљамо као изузетна дела што су на 42. међународном сајму књига добили највише награде и признања. И „Душанов законик“ и „Средњовековни српски новац“ недвосмислено сведоче о великом цивилизацијском успону и врхунским достигнућима српске феудалне државе у доба владавине цара Душана. Једна моћна и на огромном простору разастрта држава, природно је захтевала снажан, унифициран и кодифициран правни систем.

Друштвено-економски и цивилизацијски ступањ развоја тог великог и јаког царства изражени су, поред осталог, и у богатству и разноврсности српског средњовековног кованог новца. Тако у овим културно-цивилизацијским подухватима, и виталном научно-стваралачком и издавачком прегнућу, имамо два пола целине која показују изузетан значај и животворну снагу друштвеног и државотворног бића Србије. Истовремено, то на најбољи начин открива изузетно високе креативне домаћаје Србије у средњем веку, потврђујући њено свеprisуство у европским цивилизацијским токовима.

Ако се зна да је Француска на Европском континенту имала најцеловитије развијен феудални систем, то се с пуно права може рећи и за Србију на Балкану и југу Европе.

Ова два монументална дела, која данас представљамо, убедљиво показују колико је било кобно османлијско освајање Србије, дуг и тежак период борбе за слободу, учестали ратови који су у дугом временском периоду и континуитету исцрпљивали живе снаге српског националног корпуса. Драматични прекид друштвено-културног, државног и цивилизацијског развоја Србије није остао без последица и за укупни развој читавог овог региона. А Србија је, као што је добро знано, била је снажан штит Европи од османлијског надирања према северу. А ту драгоцену одбрамбену функцију живим телима српских бранилаца и чувара, историја, и многи европски народи, нажалост, нису никада верификовали, нити су јој то на прави начин признали.

Афирмација и критичко-стваралачко и научно проматрање наше животворне прошлости, утолико је важније када се зна да део наше науке у извесној мери карактерише поводљивост и некритичност према туђим научним решењима и достигнућима, а у неким случајевима и онда, када су она испод нивоа остварења корифеја наше науке.

У целини гледано, „Душанов законик“ у много чему превазилази средњовековне оквири. Он је допринео да се између световне и црквене власти успостави један нов однос што је у извесном смислу најављивало будућа раздобља.

Пре „Душановог законика“, цео правни поредак је обликован на основу обичајног права и правне праксе. А обичајно право, после доношења Законика, важило је у оним подручјима која нису била адекватно регулисана државним законодавством. Опште правне установе морале су бити јединствене како би се постигла пунија кохезија у обједињавању целе земље.

„Душанов законик“ показује да је Српска држава била утемељена на закону и одговарајућим правним принципима и нормама. У данашњем смислу речи, то би се могло означити као владавина права, што има посебну важност.

Овом приликом, још једном одајемо признање Српској академији наука и уметности, која је формирала посебан одбор за изворе српског права, још 1937. године, под руководством академика Томе Живковића. Овај одбор је дао посебно важно место припремању и објављивању варијанти рукописа „Душановог законика“. Академија је објавила, као што вам је познато, две књиге законика цара Стевана Душана. Прва је са два рукописа: Струшки и Атонски, а друга са четири и то: Студенички, Хиландарски, Ходошки и Бистрички. Док

књига коју данас представљамо садржи шест до сада мало познатих верзија Барањског, Призренског, Шишатовачког, Раковичког, Раваничког и Софијског рукописа.

Др Сергије Димитријевић је историчар модерне и оригиналне концепције и један од стваралаца историје у раздобљу између два светска рата. То је вишеслојна и богата стваралачка личност, многоструких научних интересовања из више различитих области. Он је као врсни историчар, схватио значај и цивилизацијску функцију српског средњовековног кованог новца. Као писац бројних историографских дела уочио је да историја сама није довољна да једну епоху целовитије објасни из свих аспеката, друштвено-економског, цивилизацијског и културног. Димитријевић је, као образован, енциклопедијски учен, и свестрано упућен историчар, пре и више од других, могао да схвати сву вредност нумизматичког материјала, а посебно средњовековног српског кованог новца.

Уочљиво је да је историјске догађаје тумачио из угла различитих области – од материјалне до духовне културе, од економске преко опште, до историје радничког покрета и историје српске државе. По концепцијама и теоријско-методолошком приступу, по феноменима којима се бавио, по методичким приступима и виђењу савремених проблема, Димитријевић се убраја у научнике свестраног и полифоног виђења.

Када се сагледа целина Сергијевог опуса, из домена нумизматичких студија, које су до сада само парцијално објављиване у оквиру појединих научних зборника и часописа, може се уочити да је он, захваљујући разуђеним аналитичким методама, вишеслојном познавању економске и социјално-политичке историје, као и археологије и других научних дисциплина – нумизматичку науку подигао на амвон самосталне научне дисциплине, са разрађеном методологијом и целовитом концепцијом укључивања валидних историографских факата, у циљу разоткривања дубоко запретених и мало познатих историјских истина. Откривање бројних нових и потпуно непознатих новчаних врста, подврста и варијаната, отворило је могућности, на основу поузданог и аутентичног историјског материјала, да се открију и разазнају одређене историјске чињенице. Капитално дело „Средњовековни српски новац“, које управо представљамо, недвосмислено потврђује: да је Сергије Димитријевић поседовао велику и неодољиву истраживачку страст у свему ослоњену на огромну радну енергију и знање, што је резултирало обухватним и монументалним опусом и самосвојном теоријском, социо-политичком, етичком и филозофском концепцијом историје.

Солидно познавање средњовековне уметности, писма и натписа, повеља, аналитичко промишљање појединости везаних за наше фреско-сликарство и иконографију, омогућили су му да на српском кованом новцу препозна и открије нову уметност новчарства.

Већ и овај део објављене нумизматичке збирке, која иначе обухвата око двеста врста, подврста и варијаната, па је као таква најцеловитија и јединствена у свету – недвосмислено показује да је Србија у средњем веку, гледано компаративно, са другим земљама, била на веома високом цивилизацијском

нивоу. И чини се да у каснијем периоду није досегла тај равноправни однос и ниво по коме би се могла поредити са најразвијенијим деловима света.

Србија је у том периоду била скоро у свему равноправна свим феудалним државама и земљама Европе.

Ова Димитријевићева књига открива велику научно-културну и уметничко-естетску вредност новца средњовековне српске државе, који по богатству представа и орнаментике и по броју врста и варијаната, разноликости примерака и уметничком садржају, спада међу најзначајнија светска нумизматичка наслеђа. Она осведочава једну нову, до сада непознату уметност, која се равноправно придружује нашим најлепшим иконама, фрескама, стећцима и архитектури – манастирима тога доба. Ова два капитална дела су већ својим излагањем на међународном сајму књига и додељивањем признања, побудила велико интересовање, не само научника, већ и најшире културне, уметничке и шире друштвене јавности.